

Pokroky matematiky, fyziky a astronomie

Jubilea a zprávy

Pokroky matematiky, fyziky a astronomie, Vol. 29 (1984), No. 3, 173--179

Persistent URL: <http://dml.cz/dmlcz/138613>

Terms of use:

© Jednota českých matematiků a fyziků, 1984

Institute of Mathematics of the Academy of Sciences of the Czech Republic provides access to digitized documents strictly for personal use. Each copy of any part of this document must contain these *Terms of use*.

This paper has been digitized, optimized for electronic delivery and stamped with digital signature within the project *DML-CZ: The Czech Digital Mathematics Library* <http://project.dml.cz>

jubilea zprávy &

VARŠAVSKÝ MEZINÁRODNÍ KONGRES MATEMATIKŮ ICM '82

Ve dnech 16.—24. srpna 1983 se ve Varšavě konal mezinárodní kongres matematiků, jeden z oněch kongresů, které pořádá Mezinárodní matematická unie pravidelně každé 4 roky. V celkovém pořadí to byl 19. kongres. Měl se konat v r. 1982, po složitých jednáních byl o rok odložen. Již samo rozhodnutí valného shromáždění Mezinárodní matematické unie v r. 1978 uspořádat kongres ve Varšavě bylo nesporně velkým úspěchem polských matematiků a uznáním jejich postavení ve světové matematice.

Mezinárodní kongresy matematiků se staly po druhé světové válce obrovskými podniky, jichž se zúčastní zpravidla několik tisíc matematiků. I když tentokrát byla účast ze západních zemí podstatně nižší než na dřívějších kongresech, jednání se účastnilo přes 2200 matematiků ze 65 zemí. Čs. účastníků bylo 71, více jich mělo jen 5 zemí (PLR, SSSR, USA, NDR a BLR).

Kongres se konal ve varšavském paláci kultury a vědy. Při slavnostním zahájení byl prezidentem kongresu zvolen prof. Czesław Olech, ředitel Matematického ústavu Polské akademie věd a Mezinárodního matematického centra S. Banacha. Čestným prezidentem kongresu byl zvolen nestor polské matematiky prof. Władysław Orlicz, který předal Fieldsovy medaile A. Connesovi, W. P. Thurstonovi a Shingh-Tung Yauovi. Předal rovněž nově zřízenou Nevanlinnovu cenu R. E. Tarjanovi.

Vlastní vědecký program se skládal z plenárních přednášek hodinových, z 45minutových přednášek v některé z 19 sekcí (obojí na pozvání) a z 10minutových sdělení v sekcích. Celkem bylo předneseno 13 hodinových přednášek, 112 45minutových přednášek a okolo 700 krátkých sdělení. Navíc bylo zorganizováno 14 seminářů. Je škoda, že řada dalších plánovaných pozvaných přednášek se neuskutečnila.

Všimněme si podrobněji vědeckého programu, jak jej zachytili někteří čs. účastníci.

V 1. sekci — matematická logika přednesl 45minutovou přednášku P. LOEB o aplikaci ne-standardní analýzy ve stochastických procesech. Především zde ilustroval základní myšlenky ne-standardní teorie míry. Ostatní přednášky v sekci se týkaly mj. otázek stupňů nerozhodnutelnosti, jazykových problémů při navrhování efektivních algoritmů apod.

V 2. sekci — algebra bylo prosloveno 8 pozvaných 45minutových přednášek. Jejich výběr byl poněkud jednostranný a plně neodpovídal rozložení sil v současné algebře. Dvě přednášky (M. GROMOV, A. JU. OLŠANSKIJ) se zabývaly geometrickými aspekty a metodami v teorii grup, R. L. GRIESS, JR. hovořil o sporadických jednoduchých grupách, E. I. ZELMANOV o Jordanových algebrách, J. C. JANTZEN o obalových algebrách (enveloping algebras) polojednoduchých Lieových algeber, C. SOULE o vztahu K -teorie a nul zeta-funkce, C. M. RINGEL o reprezentacích konečně-dimenzionálních algeber a R. P. STANLEY o kombinatorických aplikacích Lefschetzovy věty. Zcela byly pominuty některé významné partie algebry, např. univerzální algebra.

V problematice 3. sekce — teorie čísel došlo — vlastně mimo program — k největší senzaci kongresu. P. DELIGNE, nositel Fieldsovy medaile z r. 1978, hovořil o řešení 60 let staré Mordellovy domněnky, že racionální polynom ve dvou neurčitých, nerozložitelný v komplexním oboru a takový, že odpovídající Riemannova plocha má rod větší než 1, má jen konečně mnoho racionálních nulových bodů. Užítím hlubokých výsledků algebraické geometrie dokázal tuto domněnku mladý matematik z NSR FALTINGS. Z výsledku mj. vyplývá, že velký Fermatův problém má pro každé pevné $n \geq 4$ jen konečně mnoho nesoudělných řešení.

V přednáškách sekce 4 — geometrie byly zejména zdůrazňovány vztahy současné globální diferenciální geometrie ke globální analýze a matematické fyzice (tyto trendy se výrazně odrazilily i v některých plenárních kongresových přednáškách). Jako typické příklady můžeme uvést velmi zdařilé přednášky S. Y. CHENGA o reálné a komplexní Mongeově-Ampérově rovnici a jejich geometrických aplikacích a N. J. HITCHINA o geometrii monopolů. Ke „klasičtější“ geometrické problematice patřila zejména přednáška W. MÜLLERA o spektrální geometrii a nekompaktních Riemannových varietách.

Sdělení přednesená v geometrické sekci byla velmi různorodá a odrážela celou šíři současného geometrického výzkumu. Je zajímavé, že sem bylo zařazeno i sdělení J. I. MANINA o tvistorových vlnkových superprostorech a Yangových-Millsových superbandlech a některá sdělení jeho žáků s příbuznou tematikou.

Různorodost tematiky se projevovala i v sekcích 5 — topologie a 6 — algebraická geometrie. V sekci 7 — komplexní analýza, u nás tradičně nazývané teorií funkcí komplexní proměnné, postupuje neustále tendence k vícedimenzionální teorii. To je patrné už z toho, že z šesti 45minutových pozvaných přednášek bylo pět věnováno teorii více komplexních proměnných. J. E. FORNAESS (Norsko) přednášel o holomorfních zobrazeních pseudokonvexních oblastí, S. I. PINČUK (SSSR) o analytickém rozšíření zobrazení a problému holomorfní ekvivalence v C^n , G. M. HENKIN (SSSR) o tečných Cauchy-Riemannových rovnicích a Yang-Millsově, Higgsově a Diracově poli, W. BARTH o vektorových bandlech. R. HARVEY (USA), který měl přednášet o kalibračních polích, na kongres nepřišel. Jediná 45minutová přednáška z teorie funkcí jedné komplexní proměnné byla proslovena P. W. JONESEM (USA) o nových pokrocích v teorii Hardyho prostorů. Virtuózním spojením hlubokých metod teorie reálných funkcí a teorie funkcí jedné komplexní proměnné mohl autor podat konstruktivní řešení $\bar{\partial}$ -úlohy a interpolační úlohy a osvětlit jeho souvislosti s tzv. problémem korony (v rovinných oblastech i na Riemannových plochách).

Zatímco v sekci 8 — Lieovy grupy a reprezentace bylo jen překvapivě málo (sedm) sdělení, byl program sekce 9 — reálná a funkcionální analýza velmi bohatý. Hodinová přednáška v této sekci byla svěřena jednomu z největších odborníků ve funkcionální analýze A. PELCZYŃSKÉMU. V jeho přednášce *Structural theory of Banach spaces and its interplay with analysis and probability* defilovaly před posluchači v rychlém sledu objevy z teorie Banachových prostorů z posledních třiceti let. Je téměř neuvěřitelné, kolik výsledků z této problematiky dokázal zahrnout do své přednášky.

Z dalších devíti 45minutových přednášek v této sekci byla věnována podobné problematice ještě vystoupení G. PISIERA (Francie) o Grothendieckově domněnce, T. FIGIELA (PLR) o lokální teorii Banachových prostorů a J. BOUR-

GAINA (Belgie) o Banachových prostorech analytických funkcí. Předložené výsledky vzbudily zaslouženou pozornost. Ostatní z těchto přednášek proslovili Y. MEYER (Francie), který mluvil o singulárních integrálech, B. S. KOŠIN (SSSR), který věnoval svou přednášku odhadům průměrů a R. ASKEY (USA), který se zabýval ortogonálními polynomy. G. KASPAROV (SSSR), B. S. PAVLOV (SSSR) a D. VOICULESCU (Rumunsko) přednášeli o teorii operátorů v různých typech prostorů.

V sekci bylo předneseno 124 krátkých sdělení. O svých výsledcích referovali také někteří čs. účastníci. Přednášeli I. DOBRÁKOV (MÚ SAV) o součinech vektorových měr, J. LUKEŠ (MFF UK Praha) o roli Luzin-Menšovy vlastnosti v reálné analýze a teorii potenciálu, I. NETUKA (MFF UK Praha) o Keldyšových a Korovkinových větách pro harmonické funkce, T. NEUBRUNN (MFF UK Bratislava) o kvazispojitosti multifunkcí a B. RIEČAN (MFF UK Bratislava) o rozšiřování obecných měr.

Na neformálních seminářích bylo referováno mj. o výsledcích v teorii potenciálu přednesených v pařížském semináři (G. CHOQUET, G. MOKOBODZKI), o aktivitě rumunské potenciálně teoretické skupiny atd.

Program sekce 10 — teorie pravděpodobnosti a matematická statistika vhodně zdůrazňoval význam dynamických optimalizačních úloh v soudobém rozvoji teorie pravděpodobnosti. Plenární referát W. H. FLEMINGA byl přehledem výsledků o optimálním řízení Markovových procesů. O tomto tématu pojednávaly i další tři 45minutové přednášky v sekci 14 a přednáška P. MANDLA o řízení procesů s neznámými parametry. RNDr. P. MANDL, DrSc., pracovník MFF UK v Praze, shrnul ve své přednášce výsledky dlouholeté výzkumné činnosti; v níž se spolu se svými žáky zaměřil na problematiku optimálního řízení Markovových procesů. Zaslouženou pozornost a uznání vyvolal hlavní výsledek o asymptotické optimálnosti adaptivní řídicí strategie. Vlastnostem trajektorií náhodných procesů byly věnovány referáty P. MALLIARINA a S. WATANABE. Je na škodu, že Mezinárodní kongresy matematiků nemají přiměřený program ze statistiky. Ve Varšavě přednášel pouze L. M. ČIBISOV o deficienci testů a byl čten referát D. R. BRILLINGERA o statistice v náhodných procesech. (Na příštím kongresu lze očekávat zlepšení, protože kalifornská univerzita v Ber-

keley je jedním ze světových center matematické statistiky.) S krátkými sděleními v sekcích vystoupila řada významných sovětských odborníků v teorii pravděpodobnosti, B. V. GNĚDĚNKO, JU. V. PROCHOROV, V. A. STATULJAEVIČUS aj.

Parciálním diferenciálním rovnicím — sekci 11 — byl na kongresu věnován značný prostor. Velké pozornosti se těšila hlavní přednáška P. D. LAXE o řešených i otevřených problémech z diferenciálních rovnic. V denním tisku se objevily komentáře o rozhovoru se známou sovětskou specialistkou O. A. OLEJNIKOVOU, v nichž byla Laxova přednáška srovnávána s historickým vystoupením D. Hilberta, na němž byly formulovány známé Hilbertovy problémy. Laxova přednáška byla ovšem orientována výrazně na problémy z diferenciálních rovnic — i když odborníky v teorii míry jistě zaujala pasáž o uplatnění Hausdorffových měr rozličných dimenzí při vyšetřování částečné regularity slabých řešení Navierovy-Stokesovy rovnice; zmínka o uplatnění Hausdorffových měr v problematice turbulence pak přivedla mnohé účastníky na 45minutovou přednášku B. MANDELBROTA o fraktální geometrii v matematických problémech, přednesenou v sekci 18 (nové matematické aplikace). V ní měli příležitost zhlédnout velké množství esteticky působivých obrázků konstruovaných pomocí počítačů, aspekty matematické analýzy však zůstaly poněkud stranou. Ve vlastní sekci 11, věnované parciálním diferenciálním rovnicím, byla přednesena celá řada 45minutových přednášek s rozmanitou tematikou. Např. o problematice Γ -konvergence v parciálních diferenciálních rovnicích přednášel E. DE GIORGI, o počátečních a okrajových úlohách pro hyperbolické rovnice G. ESKIN. O uplatnění nelineární funkcionální analýzy v problematice parciálních diferenciálních rovnic referoval A. AMBROSETTI, o užití metod parciálních diferenciálních rovnic v souvislosti s kvazikonformními zobrazeními promluvil T. IWANIEC. V sekci odeznělo též více než 50 krátkých sdělení. Za zmínku stojí sdělení I. V. SKRIPNIKA o uplatnění pojmu kapacity při vyšetřování regularity hraničních bodů pro kvazilineární rovnice (jež je motivováno klasickou prací N. Wienera věnovanou Laplaceově rovnici).

Přednášky a také krátká sdělení v sekci 12 — obyčejné diferenciální rovnice a dynamické systémy dokumentují výrazný posun v teorii obyčejných diferenciálních rovnic ke kvalitativní

teorii, která vzhledem ke své povaze a rozpracovanosti zabíhá do obecné teorie dynamických systémů a topologické dynamiky. Přednáška G. Sella se např. zabývala popisem atraktorů a limitních množin globálních dynamických systémů a otázkou linearizace v okolí invariantní variety hladkého dynamického systému; dotýkala se rovněž problémů teorie bifurkace pro invariantní variety. Přednáška A. LASOTY byla věnována diferenciální rovnici typu $x_n = S(x_{n-1})$ a vyšetřování „souborů“ trajektorií takových systémů pomocí statistických pojmů, které pak zdánlivý nepořádek v systému — chaos — do značné míry vysvětlí. Celkový trend potvrzovala i další témata hlavních přednášek. V sekci bylo prosloveno značné množství sdělení; je škoda, že některým tématům bylo dáno tak málo prostoru. Mnohá z nich byla velmi zajímavá, např. témata o diferenciálních inkluzích, diferenciálních rovnicích aj.

V sekci 13 — matematická fyzika a mechanika byla přednesena řada 45minutových přednášek. Přednášel např. J. M. BALL (známý účastníkům letní školy o prostorech funkcí a jejich aplikacích pořádané MÚ ČSAV v r. 1982 v Písku) o nelineární elasticitě, O. LADYŽENSKAJA aj.

V sekci 14 — teorie řízení a optimalizace byla základnímu problému, tj. hledání nutných a postačujících podmínek pro optimalitu, věnována přednáška H. W. KNOBLOCHA, o kterou byl velký zájem. Přednášející vypracoval účinný systematický přístup k vyšetřování singulárních extrémů, pomocí nichž lze odvodit všechny dosud známé podmínky optimality. P. L. LIONS ve šlépějích svého otce (ale zdaleka ne v jeho stínu) uplatnil ve své 45minutové přednášce dokonalou znalost jemných technik teorie parciálních diferenciálních rovnic k analýze Hamiltonovy-Jacobiovvy-Bellmanovy rovnice. Ta patří k základním kamenům variačního počtu a deterministické i stochastické teorie optimálního řízení. Lionsova přednáška spolu s přednáškou R. W. BROCKETTA o užití diferenciální geometrie v teorii řízení a přednáška J. ZABCZYKA o optimálním zastavení tvořily propojení k problematice sekce 10.

Do sekce 15 — numerické metody byly zařazeny dvě 45minutové přednášky o numerickém řešení okrajových problémů (B. ENGQUIST a R. GLOWINSKI), jedna o metodě konečných prvků (FENG-KANG). Při neúčasti G. GOLUBA zůstala jedinou přednáškou z numerické lineární algebry

přednáška JU. A. KUZNEČOVA o maticových iteračních metodách v podprostorech. Přednášku M. D. J. POWELLA o optimalizačních algoritmech četl H. WOŹNIAKOWSKI. Mezi krátkými sděleními vynikalo sdělení čs. matematiků P. BRUNOVSKÉHO a D. MERA VÉHO o jejich nové verzi homotopické metody řešení soustav polynomiálních rovnic.

Poměrně bohatá v porovnání s minulými kongresy byla sekce 16 — kombinatorika a matematické programování. Kromě hodinové přednášky P. ERDŐSE věnované vedle kombinatoriky i teorii čísel a geometrii byly na programu — při neúčasti dnes již světoznámého L. G. CHAČIJANA — ještě čtyři 45minutové přednášky: L. LOVÁSZE o algoritmických aspektech kombinatoriky, geometrie a teorie čísel, R. L. GRAHAMA o nejnovějších výsledcích v Ramseyově teorii, J. H. VAN LINTA o partiálních geometriích a D. FOATY o kombinatorice identit mezi ortogonálními polynomy.

V porovnání s helsinským kongresem vzal varšavský kongres podstatně více na vědomí aplikace. Kromě nejméně čtyř (plánovaných pěti) hodinových přednášek věnovaných úplně nebo částečně aplikacím to byla i sekce 17 — matematická informatika a sekce 18 — nové aplikace matematiky.

V sekci 17 měl mj. 45minutovou přednášku čerstvý nositel Nevanlinnovy medaile R. E. TARJAN o efektivních algoritmech pro optimalizační úlohy na sítích.

V sekci 18 kromě již zmíněné přednášky B. MANDEL BROTA zaujala N. KOPELOVÁ poutavým a temperamentním přednesem 45minutové přednášky o buzených a sprzęžených oscilátorech v biologických aplikacích a JU. M. SVIRIŽEV přednáškou o současných problémech v matematické ekologii.

Poslední, 19. sekce — historie a vzdělávání měla na programu jen tři 45minutové přednášky, o něž však byl velký zájem. V první H. FREUDENTHAL hovořil o úzkém vnitřním vztahu mezi historií matematiky a matematickým vzděláváním. Ve druhé podal A. V. POGORELOV informaci o novém přístupu k vyučování geometrie v SSSR. Třetí přednáška J. SERRINA o axiomatické výstavbě termodynamiky byla výborně podána. Čs. účastníky potěšilo, že se ve značné míře opírala o výsledky mladého M. ŠILHAVÉHO z Prahy.

Součástí kongresu bylo rovněž sympozium ICMI (International Commission for Mathe-

matical Instruction, mezinárodní komise pro vyučování matematice). O něm je referát na jiném místě.

Zasedání sekcí se ovšem konala souběžně. Jednotlivec proto ani zdaleka nemohl stihnout všechny důležité přednášky, často ani ty, které se týkaly jedné problematiky. Lze se proto ptát, jaký je smysl těchto světových matematických kongresů. Odpověď by mohla být, že plní, popř. by měly plnit, tyto funkce:

- a) umožnit osobní kontakty mezi matematiky celého světa a ze všech matematických oborů včetně vyučování, historie a aplikací;
- b) ústy pozvaných řečníků podat přehled o pokroku v matematice, zejména v posledních čtyřech letech;
- c) udělováním Fieldsových medailí a Nevanlinnovy medaile zvýšit zájem mladých matematiků a zároveň zdůraznit jejich špičkové výsledky;
- d) umožnit matematikům, zejména mladým, referovat o vlastních výsledcích na nejširším matematickém fóru.

V rámci varšavského kongresu se konala i výstava matematických knih, jak je na kongresech obvyklé. Účastnila se jí všechna větší nakladatelství, takže dávala dobrý obraz knižní matematické produkce. Pro československé účastníky bylo na jedné straně příjemné vidět jména našich autorů v produkcích světových nakladatelství, na druhé straně smutné, že se expozice našich nakladatelství omezila na jedinou knihu — český překlad Juškevičovy knihy o historii matematiky a po jednom exempláři časopisů Czechoslovak Mathematical Journal, Aplikace matematiky a Kybernetika.

Na výstavě poutala velkou pozornost i stanoviště dvou matematických databází MATH BASE a Mathfile. V obou případech jde o informační systémy, které umožňují užitím věcné klasifikace AMS 1980 a klíčových slov vstup do databází časopisů Zentralblatt für Mathematik v prvním případě a Mathematical Reviews v případě druhém.

Společenský program kongresu se skládal z přijetí všech účastníků prezidentem Polské akademie věd ALEKSANDREM GIEYSZTOREM na recepci v prostorech předsednictva Rady ministrů PLR, dále z vystoupení státního souboru písní a tanců Śląsk a výletu do státního hřebčin-

ce v Boguslawicích. Zde vystoupila v rámci přehlídky koní a vícespřeží folklórní skupina s krakovskou svatbou.

Závěrem kongresu tlumočil prof. J. K. HALE z USA pozvání na příští matematický kongres v r. 1986, který se bude konat v Berkeley v Kalifornii.

Miroslav Fiedler

OLDŘICH JENIŠTA — OSMDESÁT LET

Dne 20. 3. 1984 oslavil své osmdesátiny Oldřich Jeništa, člen katedry matematiky a deskriptivní geometrie stavební fakulty ČVUT v Praze.

Zmíníme se aspoň krátce o průběhu jeho života a některých nejdůležitějších datech. Oldřich Jeništa je Pražák — narodil se zde, navštěvoval tu školy — obecnou (1910/14), reálku (1914/21) s maturitou s vyznamenáním 21. 6. 1921, Vysokou školu strojíního a elektrotechnického inženýrství (1921/23), přírodovědeckou fakultu University Karlovy (1923/25) a jako mimořádný posluchač (1923/25) Vysokou školu speciálních nauk. Dne 23. 6. 1926 získal aprobaci z matematiky a deskriptivní geometrie. Během studií připravoval k maturitě děti zaměstnanců československého vyslanectví a generálního konzulátu v Bělehradě (Jugoslávie). Také zaměstnání jej připoutalo jen k Praze: 1. 10. 1925 byl ustanoven suplujícím, od 23. 6. 1926 zatímním profesorem na reálném gymná-

ziu na Smíchově a po vojenské prezenční službě u dělostřelectva na Hradčanech (101. pluk) (1. 10. 1926—31. 3. 1927) vyučoval na vyšehradské reálce (1. 4.—31. 8. 1927), potom na holešovické reálce (1. 9. 1927—27. 8. 1928), kde byl také zástupcem ředitele.

Pak přešel do ministerstva školství (1928 až 1952), kde byl referentem pro učitelské ústavy. Od 1. 7. 1929 působil v prezídiu ministerstva. V období ohrožení republiky (1936/37) absolvoval dvouletou Brannou akademii a stal se zástupcem školství v Meziministerském sboru pro obranu státu, po mnichovském diktátu a zřízení slovenského státu prováděl stěhovací akce škol a českých zaměstnanců z odtrženého pohraničí a ze Slovenska.

V rámci akce „72 000 státních zaměstnanců do výroby“ se stal v roce 1952 posunovačem nuselského seřaďovacího nádraží, po úrazu pracoval ve Výzkumném ústavu těžkého strojírenství a v této době začal působit, nejdříve jako externí učitel, na fakultě architektury a pozemního stavitelství a na lesnické fakultě, od roku 1955 přešel sem jako odborný asistent. Po zřízení stavební fakulty (1960) byl převeden na tuto novou fakultu a působil zde až do svého odchodu do důchodu (28. 2. 1970), jako externista vyučoval v dálkovém studiu až do konce letního semestru 1979. Spolupráce s Universitou 17. listopadu přivedla jej k prázdninovým soustředěním zahraničních studentů a k předsednictví v jejich maturitních komisích.

Odborná činnost se projevila v článcích a překladech ze strojíního oboru v době zaměstnání ve zmíněném výzkumném ústavu, po přechodu na ČVUT pak v drobných metodických a popularizujících článcích v Rozhledech matematicko-fyzikálních.

Zmíňme se také o jeho funkcích, které vykonával (a některé dosud koná): Před II. světovou válkou byl 10 let generálním tajemníkem Československo-polské společnosti, po roce 1945 pracoval v ROH, byl též lektorem Socialistické akademie (matematika a deskriptivní geometrie). Zvlášť je nutno vyzdvihnout jeho činnost v Československém červeném kříži (od roku 1952), kde prošel funkcemi v základní organizaci přes obvodní výbor (Praha 7 — předseda) až po městský výbor a byl za ni odměněn všemi udělovanými vyznamenáními.

Jako důchodce nemá vůbec žádný volný čas, neboť je předsedou klubu důchodců při ČVUT,

je iniciátorem zájezdů tohoto klubu (a také pro ČSČK), přičemž se projevuje jeho pozoruhodná a neúnavná duševní čilost s hlubokými znalostmi krás Československa a zemí našich socialistických sousedů. To vše je mu ještě málo, takže jako filatelista je členem výboru klubu při stavební fakultě (kde byl dlouho předsedou) a sbírá pohlednice, kterých má již přes čtyřicet tisíc.

Z toho plyne: Všichni, kdo s. Jeništu znají, jistě si musí nad jeho činností a čilostí říci: neuvěřitelné a nepředstavitelné. K jeho osmdesátinám mu společně s členy naší katedry popřejeme hodně zdraví do dalších let a mnoho spokojenosti z vykonané a vykonávané práce

Karel Drábek

K OSMDESÁTINÁM DOC. ANTONÍNA ŠPELDY

Doc. RNDr. Antonín Špelda, DrSc., se 12. dubna 1984 dožil osmdesáti let. Narodil se v malém městečku Švihov u Klatov v rodině poštmistra. S výborným prospěchem absolvoval studia na reálném gymnáziu v Klatovech, neméně úspěšně zakončil studia matematiky a fyziky na přírodovědecké fakultě Univerzity Karlovy v Praze a vrátil se k učitelskému povolání do Západočeského kraje. Dvacet pět let působil na plzeňských gymnáziích a v roce 1952 nastoupil na Pedagogickou fakultu v Plzni. Nejprve pracoval na katedře matematiky a fyziky a po vytvoření samostatné katedry fyziky se stal v roce 1963 jejím vedoucím. Na této katedře pracoval až do svého odchodu na zasloužený odpočinek v roce 1973. Noví učitelé si při svém odchodu z fakulty odnášeli kromě diplomu také velký příklad u docenta Špeldovi, který mimo jiné vynikal výtečnou pamětí a dovedl přednášet celé hodiny bez použití písemných poznámek.

V roce 1961 se habilitoval z oboru experimentální fyziky na přírodovědecké fakultě v Olomouci a v roce 1962 byl jmenován docentem. V roce 1967 dosáhl veřejnou rozpravou svých prací z akustiky vědecké hodnosti kandidáta hudebních věd a v roce 1968 získal obhajobou práce *Historický vývoj české a slovenské akustiky* doktorát přírodních věd. V roce 1970 úspěšně obhájil doktorskou disertaci z hudební akustiky v Ústavu pro hudební vědu ČSAV a získal vědeckou hodnost doktora věd.

Mohlo by se zdát, že pro docenta Špeldu byla

matematika a fyzika jediným životním zájmem, ale opak je pravdou. Již od dětských let se věnoval hudbě; hrál na housle a v kvartetu pražských vysokoškoláků koncertoval i na jugoslávském Rábu. Stal se uznávaným hudebním kritikem. Sledoval pozorně každou významnější plzeňskou hudební událost a s jeho hluboce fundovanými rozbory hudebních děl v programech koncertů a operních představení i s odbornými kritikami na stránkách tisku se můžeme setkat dodnes. Je až neuvěřitelné, že počet do roku 1983 otištěných hudebních kritik, jubilejních medailonů či drobných hudebních studií překročil číslo 10 000.

Jako hudební historiograf Plzně položil docent Špelda svými pracemi fundované základy k plzeňské hudební historii. Napsal celou řadu ucelených článků, studií a přednesl mnoho přednášek týkajících se hudební historie Plzeňska. Jeho příspěvky do časopisů a sborníků, přednášky a proslovy při různých příležitostech i monografie svědčily o hlubokých znalostech i zevrubném studiu a zpracování pramenů.

Doc. RNDr. Antonín Špelda, DrSc. nebyl jen vynikajícím učitelem, ale i významným vědeckým pracovníkem. To dokazuje publikování více než 150 prací z fyziky, akustiky, hudební historie a topografie. Některé jeho vědecké práce dosáhly významu, který přesahuje hranice naší vlasti a pro svou ojedinělost zcela poprávu získaly zájem odborníků i v cizině. O svých měřeních v oboru akustiky přednášel mj. v NSR a Maďarsku.

Za dobu svého působení na Pedagogické fakultě v Plzni vychoval celou řadu vynikajících učitelů fyziky. Byl svou houževnatou prací, vynikajícími znalostmi i přístupem k plnění povinností příkladem nejen pro studenty, ale i pro své spolupracovníky, ke kterým měl vždy dobrý vztah. Jako vedoucí katedry vyžadoval plnění úkolů, ale vždy přispěl radou nebo účinnou pomocí a dovedl ocenit dobrou práci. Velké úsilí věnoval studiu otázek vyučování fyzice a výsledky svých studií a experimentů publikoval v metodických časopisech a ve sbornících Pedagogické fakulty v Plzni.

V době, kdy byl vedoucím katedry fyziky, byly na Pedagogické fakultě v Plzni uspořádány z jeho iniciativy významné konference i s mezinárodní účastí. Ve spolupráci s Krajským pedagogickým ústavem v Plzni, i v rámci fyzikálně pedagogické sekce pobočky JČSMF v Plzni,

jejímž je předsedou, připravil a proslovil mnoho přednášek pro učitele Západočeského kraje.

Mnoho vzácného volného času věnoval docent Špelda práci v západočeské odbočce Svazu československých skladatelů a koncertních umělců. V této organizaci pracoval jako předseda a místopředseda až do roku 1981.

Plodná a obětavá práce pro společnost byla mnohokrát oceněna celou řadou vyznamenání a cen. Nejvýznamnější jsou státní vyznamenání Za vynikající práci, Řád práce, Za obětavou práci pro socialismus. Dále můžeme jmenovat cenu Západočeského krajského národního výboru, cenu Svazu československých skladatelů

a jedno z posledních ocenění medailí ústředního výboru Svazu československo-sovětského přátelství.

Tímto článkem nelze vyčerpát vše, co docent Špelda ve svém bohatém a práci naplněném životě vykonal, nelze vyjmenovat všechny jeho dobré vlastnosti a zásluhy. I nyní, kdy by mohl užít zaslouženého odpočinku, s nezmenšenou svěžestí pracuje dále v kulturní oblasti a pokračuje i ve své vědecké práci. Jubilantovi děkujeme za vše, co pro naši společnost vykonal, a do dalších let mu přejeme pevné zdraví a dobrou pohodu.

Václav Havel a Josef Kepka

SEMINÁRE Z DEJÍN FYZIKY V BRATISLAVE

JSMF, pobočka Bratislava 2 organizuje už druhý rok pravidelné semináře z dejín fyziky. Téma referátov na týchto seminároch je veľmi rôznorodá. Problematika starších i novších dejín fyziky na našom území sa strieda s medailónmi významných fyzikov pri príležitosti rôznych výročí a s analýzou niektorých dôležitých etáp vo vývine fyziky.

V školskom roku 1982/83 odznali tieto referáty:

1. J. KOMRSKA (Brno): *L. de Broglie 90ročný*
2. P. PÖSS: *Význam štúdia dejín fyziky*

3. J. PIŠÚT: *P. A. M. Dirac a vznik QED*
4. J. STARÍČEK: *Heisenbergove spomienky*
5. R. ZAJAC: *M. Born a vznik kvantovej mechaniky I*
6. R. ZAJAC: *Ku vzniku kvantovej mechaniky II*
7. O. PÖSS: *Dejiny fyziky na Slovensku I*
8. J. CHRAPAN: *Dejiny fyziky v Československu v medzivojnovom období*
9. J. ŠEBESTA: *Revolúcie v dejinách fyziky I*
10. J. ŠEBESTA: *Revolúcie v dejinách fyziky II*
11. S. USAČEV: *Vznik a rozvoj jadrovej fyziky na Slovensku*
12. O. PÖSS: *Dejiny fyziky na Slovensku II*
13. P. PÖSS: a) *Daniel Lichard a exaktné vedy*
b) *Dejiny slovenskej národnej fyziky v minulom storočí*
14. J. ŠEBESTA: *Princíp relativity vo fyzike*
15. J. KVASNICA (Praha): *Osobné spomienky na L. D. Landaua*
16. R. ZAJAC: *M. Planck a zákon žiarenia čierneho telesa I*
17. R. ZAJAC: *M. Planck a zákon žiarenia čierneho telesa II*
18. J. CHRAPAN: *Fyzikálne pracoviská na území ČSSR do r. 1918*
19. J. KVASNICA (Praha): *Bornov prínos do fyziky tuhých látok*
20. O. PÖSS: *Propagácia fyziky v prírodovedeckých spolkoch na Slovensku v druhej polovici 19. storočia*
21. A. HLAVÁČ: *J. B. Zoch a jeho Physica*
22. J. ŠEBESTA: *O vzniku termodynamiky a štatistickej fyziky I*
23. J. ŠEBESTA: *O vzniku termodynamiky a štatistickej fyziky II*